

Opetustyön yhteiskunnalliset haasteet sekä opettajan etiikka & pedagoginen ajattelu

Koulutuksen uudistamisvaatimukset

Koulutukseen kohdistuvista muutosodotuksista puhuttaessa ei ole ollut tarkoitus lisätä muutospaineita ja odotuksia opetustyön muuttamisesta, vaan ottaa niistä kriittistä etäisyyttä.

Opettaja vaalii omaa pedagogista ammattilaisuuttaan, autonomiaansa ja työterveyttään tiedostaessaan muutosvaatimukset mutta suhtautuessaan niihin varauksellisesti.

→ Voidaan väittää, ettei koskaan aiemmin ole samanaikaisesti koulutukseen kohdistunut yhtä paljon uudistusvaatimuksia, eikä opettajien kompetenssiin yhtä paljon eri suuntiin osoittavia odotuksia.

Kannattaa miettiä:

- 1) miksi näin on juuri nyt?
- 2) millaisia odotukset ovat?
- 3) miten vaatimukset vaikuttavat opettajan arkityöhön?

Muutosvaatimusten arviointi

Ovatko koulutukseen/opetustyöhön vaaditut muutokset sekä uudistushankkeet perusteltuja ja mielekkäitä:

- kasvatustieteellisestä ja eettisestä?
- pedagogisesta ja oppilaiden inhimillisen kehityksen tarpeiden kannalta?
- opettajan työn luonteen kannalta (työolosuhteiden parantaminen, työn tyydyttävyyden ja mielekkyyden lisääminen)?

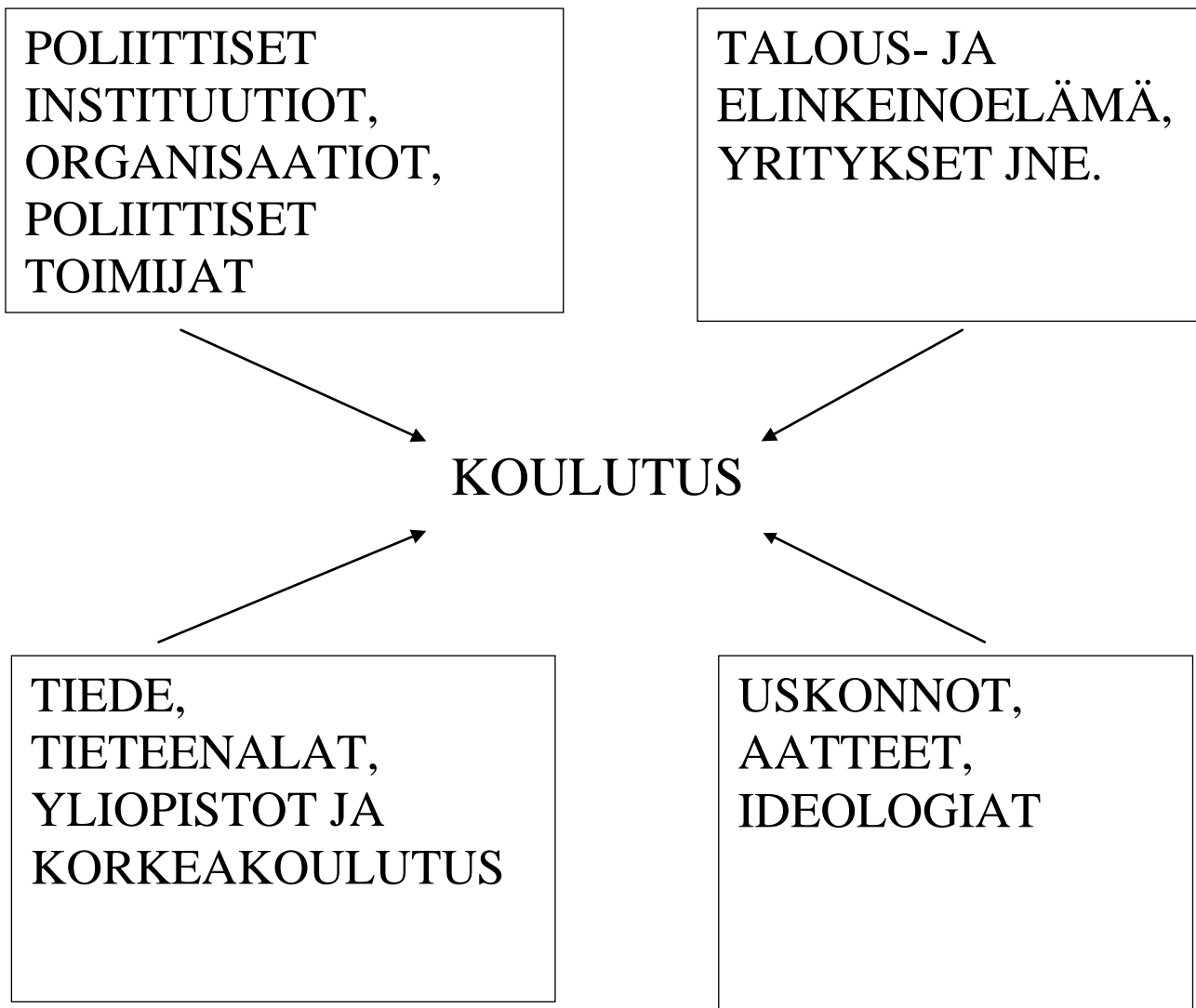
... vaiko yksinomaan:

- yhteiskunnan ajankohtaisten odotusten kannalta?
- taloudellisesti ja elinkeinoelämän näkökulmasta?
- kustannustehokkuutta painottavan 'panos-tuotos' -analyysin valossa?

➔ samaa kysymystä voi ajatella monista muistakin näkökulmista kuin niistä, mitkä yllä luetellaan

➔ opettajan omakohtaista yhteiskunnallista ja pedagogista ajattelua on sen pohtiminen, mitkä vaatimuksista ovat oikeutettuja ja perusteltuja opettamisen itsensä keskeisten päämäärien ja arvojen kannalta, ja mitkä eivät

Koulutukseen on aina kohdistunut paineita monilta laajoilta yhteiskunnallisilta kentiltä, esim.:

→ näitä ajasta toiseen vaihtelevia paineita kanavoivat koulutuspolitiikka ja koulutushallinto opettajien arkeen

→ näiden lisäksi ovat opiskelijoista itsestään ja heidän taustastaan (perheet jne.) tulevat odotukset, jotka näkyvät usein suuremmin opettajan arjessa → näissä odotuksissa on jo mukana monia yllämainittujen laajempien tasojen sisäistettyjä paineita

-----

OPETTAJAN ”SOSIOLOGINEN VIISAUS”

”Opettajien ammattitauti on taipumus yksilöllistää ja psykologisoida, toisin sanoen etsiä ongelmien syitä lähinnä omasta (tai oppilaiden ja rehtorin) persoonallisuudesta, olla näkemättä tekijöitä, jotka määräävät ja rajoittavat opettajien (ja oppilaiden) toimintamahdollisuuksia.”

(D. Broady, *Piilo-opetussuunnitelma*, 1982)

W. Ruin: *Onnellisuus ja kasvatus* (1905) [kaikki seuraavat lainaukset]:

”...liian paljon on kasvatusajattelijoiden hillitsemätöntä optimismia, ihanteiden läheisiä kangastuksia, jotka tuottavat heidän sydämelleen täyttä kunniaa, mutta lakkaamalla väistyvät todellisuuden aallonousua ja tuimia tuulia, -- ja niin voi yksi ja toinen historiantutkija väittää, ettei ihmiskunta aikojen kuluessa, huolimatta kaikesta mitä on tehty, ole tullut sanottavasti siveellisemmäksi eikä onnellisemmäksi. Joku erehdys siis kai on olemassa pedagogiemme puolella.

Mitä he sitten jättävät huomioon ottamatta, kun he niin herkkäuskoisesti ennustavat meille onnellisuutta tarjoavaa tulevaisuutta?”

Missä vika, kun maailma ei ole tullut hyväksi tai valmiiksi, vaikka vuosisatoja on kirjoitettu viisaita kirjoja kasvatuksen ja koulutuksen oikeasta suunnasta? Tosin nykyään monikaan ei enää rohkene ”ennustaa onnellisuutta tarjoavaa tulevaisuutta”, kuten vielä vuosisadan alussa, ennen maailmansotia ja kansanmurhia, mutta edelleen koulutusta ”kehitetään”, ”uudistetaan” ja ”innovoidaan”, jopa kiihtyvällä tahdilla. Ruin väittää jo vuonna 1905, että...

”Suurten kasvattajain maailmanparannushommia ja toiveita haittaa tavallisesti liiallinen *individualinen* rajoitus. Tällä sanalla tarkoitan, että he jokseenkin yksipuolisesti pitävät *yksilöä* silmällä, kyllin huomioon ottamatta maailman tai yhteiskunnan kokonaisuutta, jonka ilmaus kuitenkin yksityinen lapsikin on ja joka sanomattoman monella tavalla pääsee lapseen vaikuttamaan, usein tehden kasvattajain vaivat miltei mitättömiksi. He puolestaan antavat maailman muuten kulkea kulkuaan, mutta suuntaavat ponnistuksensa yksityiseen kasvattiin, ehkäpä vain kouluun; valmistamalla yhteiskunnalle pelkkiä valistuneita, hyvin kasvatettuja kansalaisia toivovat he askel askelelta ja aivan perustuksia myöten voivansa luoda uuden yhteiskunnan.”

Jotta samaa virhettä ei tehtäisi, tarvitaan Ruinin mukaan ”sosiologista viisautta” kasvatuksen teoriaan ja käytäntöjen arvioimiseen:

”Laskussa on sittenkin virhe, ja tämä on siinä, että nuo suurimmatkaan pedagogit eivät kyllin selvästi näe, kuinka juuri se yhteiskunta, jota he tahtovat kasvatuksellaan auttaa ja ehkäpä uudistaa, kuinka se lukuisien epätäydellisyyksiensä vuoksi on suurimpana esteenä heidän työnsä menestykselle. Tuskinpa on mahdollista luoda yhdenkään ihmisen täyttää onnea ja hyvettä, niin kauan kuin ympäröivä yhteiskunta on puutteita täynnä, sillä ei maailman parhainkaan pedagogiikka voi aivan juurineen irrottaa yksilöä siitä kokonaisuudesta, johon hän niin sanoaksemme elimellisesti kuuluu, vieläpä kuuluu itse syntynsäkin kautta, joka on antanut hänen osalleen perinnön, ehkäpä hyvinkin kohtalonkovan menneistä sukupolvista johtuvan perinnön.”

”Kasvatuksen kaikkivaltaa epäilevä uusi sosiologinen viisautemme ei ole kasvattajan itseluottamukselle laisinkaan niin edullinen, se huomaa vaikeuksia verrattomasti enemmän tarkastellessaan yksityisenkin kohtaloa aina vain vallitsevien yhteiskuntaolojen lavealla perustalla.”

”Se opettaa meitä kääntämään katsemme sisälle päin, omaan itseemme, ja ulospäin julkisen elämän oloihin, ja niin alalla kuin toisellakin kasvavan polven eduksi saamaan parannuksia aikaan.”

→ TARKASTELTAVA SEKÄ OMAA TOIMINTAA ETTÄ YHTEISKUNNALLISIA OLOSUHTEITA

→ ITSEREFLEKTIO & YHTEISKUNNALLINEN YMMÄRRYS JA KRIITTISYYS

Ne edellyttävät toisiaan, koska

→ itseä voi ymmärtää vain ymmärtämällä sen yhteiskunnallisen ja historiallisen puitteen, joka on antanut ympäristön oman itsen kehittymiselle

→ ja yhteiskuntaa voi analysoida kriittisesti ja kohdallisesti vain siten, että ymmärtää oman näkökulmansa asioihin ja näkökulman rajallisuuden

- itsereflektion ja yhteiskunnallisen tietoisuuden kehittäminen ei käy helposti, vaan vaatii vaivaa, aikaa ja paikan

- ja ne ovat aina olemassa vain prosessina, eivät lopullisesti saavutettavana tuloksena

→ itsereflektio ei pääty, koska toiminta on aina edellä reflektiota; yhteiskunnallisen kriittisyyden tarve ei pääty, koska yhteiskunta ei koskaan tule valmiiksi

-----

Opettajan ammattietiikka (OAJ)

Opettajan eettisten periaatteiden taustalla olevat arvot

IHMISARVO

Eettisten periaatteiden lähtökohtana on humanistinen ihmiskäsitys ja ihmisen kunnioittaminen. Ihmisarvoa tulee kunnioittaa riippumatta esimerkiksi ihmisen sukupuolesta, iästä, uskonnosta, alkuperästä, mielipiteestä tai kyvyistä.

TOTUUDELLISUUS

Totuudellisuus on keskeinen arvo opettajan perustehtävässä, jossa hän ohjaa oppijaa kohtaamaan todellisuutta. Asioiden tutkiva lähestymistapa edellyttää avointa keskustelua ja totuuden etsimistä. Rehellisyys itselle ja rehellisyys kaikessa vuorovaikutuksessa on osa opettajan työn perustaa.

OIKEUDENMUKAISUUS

Yksittäisen oppijan ja ryhmän kohtaamisessa sekä muun työyhteisön toiminnassa oikeudenmukaisuuden toteutuminen on tärkeää. Oikeudenmukaisuuteen kuuluu erityisesti tasa-arvo, syrjinnän ja suosimisen välttäminen, kuulluksi tuleminen ja oikeus selvittää ristiriidat. Kysymys oikeudenmukaisuudesta sisältyy aina opettajan antamaan arviointiin.

VAPAAUS

Opettajalla on oikeus omaan arvomaailmaansa. Opetustyössä opettajan vapaus on kuitenkin sidoksissa perustehtävään ja sitä määrittelevään normistoon, esim. lainsäädäntöön ja opetussuunnitelmiin. Tehtävässään opettaja joutuu asettamaan rajoja. Kuitenkin kaiken kanssakäymisen lähtökohtana on ihmisarvoon liittyvän vapauden kunnioittaminen.

Opettajan eettiset periaatteet

OPETTAJA JA OPPILAS

Opettaja hyväksyy ja pyrkii ottamaan huomioon oppijan ainutkertaisena ihmisenä. Opettaja kunnioittaa oppijan oikeuksia ja suhtautuu häneen inhimillisesti ja oikeudenmukaisesti. Opettaja pyrkii oppijan lähtökohtien, ajattelun ja mielipiteiden ymmärtämiseen sekä käsittelee tahdikkaasti oppijan persoonaan ja yksityisyyteen liittyviä asioita. Opettaja ottaa erityisesti huomioon huolenpitoa ja suojelua tarvitsevat oppijat, eikä hyväksy missään muodossa esiintyvää toisen ihmisen hyväksikäyttöä. Opettajan vastuu oppijasta on sitä suurempi mitä nuoremman oppijan kanssa hän työskentelee. Opettaja toimii yhteistyössä lapsesta vastuussa olevien aikuisten kanssa.

OPETTAJA ITSE

Opettajan työssä keskeistä on hänen oma persoonansa, jonka kehittäminen ja hoitaminen on hänen oikeutensa ja velvollisuutensa. Hoitaessaan tehtävänsä opettajan

on voitava luottaa oikeudenmukaisuuden toteutumiseen omalla kohdallaan. Myös opettajalla on oikeus yksityisyyteen ja huolenpitoon itsestään.

OPETTAJA JA KOLLEGAT

Opettaja arvostaa tehtäväänsä ja kunnioittaa työtovereitaan ammattikunnan jäsenenä. Opettaja pyrkii voimavarojen rakentavaan yhdistämiseen ja löytämään tasapainon oman autonomiansa ja työyhteisönsä välillä. Työtovereiden yksilöllisyyden hyväksyminen, ymmärtämys sekä keskinäinen apu ja tuki ovat periaatteita, joihin nojautuen opettajat toimivat työyhteisössä.

OPETTAJAN SUHDE TYÖHÖNSÄ

Työssään opettaja sitoutuu sitä määrittelevään normistoon ja ammattikuntansa etiikkaan. Opettaja hoitaa tehtävänsä vastuullisesti. Opettaja kehittää työtään ja arvioi omaa toimintaansa. Opettaja hyväksyy erehtyvyytensä ja on valmis tarkistamaan näkemyksiään.

OPETTAJAN SUHDE YHTEISKUNTAAN

Opetustyö on yhteiskunnan tärkeimpiä tehtäviä. Opettajan mahdollisuudet toimia työssään ja huolehtia ammatillisesta kehittymisestään riippuvat paljon opetustyöhön ja koulutukseen osoitetuista voimavaroista. Opettaja huolehtii ammatillisesta kehittymisestään ja toimii yhteistyössä kodin, ympäröivän yhteisön ja yhteiskunnan kanssa.

Periaatteet löytyvät OAJ:n verkkosivulta:

http://extra.oaj.fi/portal/page?_pageid=515,447767&_dad=portal&_schema=PORTAL

Ammattietiikka-osiosta löytyy myös muita kannanottoja ja puheenvuoroja aiheesta:

http://www.oaj.fi/portal/page?_pageid=515,447755&_dad=portal&_schema=PORTAL

➔ MUTTA, muista aina ymmärtää erillisinä

IHANNENORMIT ja

- ylimmät päämäärät
- ihanteelliset tavoitteet
- ”paras mahdollinen”

MINIMINORMIT

- vähimmäisodotukset
- minimitavoitteet
- ”riittävän hyvä”

➔ ihannetasoa mikään oppilaitos tai opettaja ei tavoita; ihanteita kannattaa silti pitää kannustimena ja suunnan antajana

➔ on opittava iloitsemaan siitä, että asiat sujuvat ”riittävän hyvin” eli tyydyttävästi ja opittava olemaan pettymättä siitä, että kaikki ei mene täydellisesti nappiin

-----

Lopuksi

Olen korostanut kurssilla sekä suoraan että rivien välissä muutamaa perusasiaa:

- ajatelkaa itse
- ajatelkaa ennakkoluulottomasti
- katsokaa yllättävistä näkökulmista
- uskokaa omiin kokemuksiinne ja tuntemuksiinne, kunhan olette ajatelleet ja ymmärtäneet niiden merkityksen itse
- älkää ottako ulkoapäin ja ennakolta saneltuja ajatuksia opetuksesta itsestään selvinä, luonnollisina tai välttämättöminä
- nähkää suurta pienissä asioissa: todella merkityksellinen on usein huomaamatonta
- laittakaa ihmisyyys ensimmäiselle sijalla: jokainen oppilas, opiskelija, oppija ja opettaja on ihmisenä tärkeämpi kuin se kontekstin, kulttuurin, hallinnon ja ulkoisten odotusten paljous, joka opetustilanteeseen kohdistuu

Kannattaa myös katsoa ensimmäisen luennon tiivistelmistä ”Opetustyön ABC”: se tiivistää paljolti keskeiset ajatukset opettajan ammatillisesta kehittämisestä